

DIE MOONTLIKHEID VAN 'N KONSTRUKSIE VAN
VERBORGE GEBREKE IN VORDERINGSREGTE IN
DIE ALGEMEEN EN AANDELE VAN 'N MAATSKAPPY
IN BESONDER.

deur

JOHN WALTER RAUTENBACH.

HIERDIE VERHANDELING IS INGEDIEN OP
15 SEPTEMBER 1968 TER GEDEELTELIKE
VERVULLING VAN DIE VEREISTES VIR DIE
GRAAD LL.B. AAN DIE UNIVERSITEIT VAN
DIE ORANJE-VRYSTAAT.

EKSAMINATOR:

PROF. S. J. NAUDÉ

68/392

UOVS - SASOL-BIBLIOTEEK

11108177990122000019

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHED E UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN
8-11-1968
No. 99023
BIBLIOTEEK

I N H O U D S O P G A W E .

	<u>BLS.</u>
<u>INLEIDING</u>	1
<u>HOOFSTUK I</u> : Die Koopkontrak	1
<u>HOOFSTUK II</u> : Verborge Gebreke in Vorderings- regte in die algemeen	9
<u>HOOFSTUK III</u> : Verborge Gebreke in Aandele van n Maatskappy	18
<u>HOOFSTUK IV</u> : Slotsom	32
<u>BIBLIOGRAFIE</u>	34
<u>VONNISSE</u>	35

I N L E I D I N G.

Die aanspreeklikheid weens verborge gebreke in die verkoopte saak wat op 'n verkoper by die koopkontrak rus, is 'n beginsel wat al lank in ons reg erken en toegepas word.

Dit is trouens ook 'n deel van ons reg wat al by herhaalde geleenthede die aandag van ons howe geniet het, en dus het dit ons howe in staat gestel om 'n stel reëls op te bou wat, volgens De Wet en Yeats,¹⁾ „logies, verfynd en prakties bruikbaar is". Daar bestaan geen basiese probleme by hierdie deel van ons reg nie.

Al hierdie ^{gevalle} wat al voor ons howe gedien het, het egter gegaan oor koopkontrakte waar die voorwerp van die koop 'n liggaamlike saak was wat dan die verborge gebrek besit het.

Nou word dit ook verder in ons reg erken dat daar, naas hierdie soorte, ook nog ander tipe koopkontrakte bestaan waar die koopvoorwerp nie noodwendig 'n liggaamlike saak hoef te wees nie, maar ook uit 'n onliggaamlike voorwerp, soos 'n vorderingsreg kan bestaan.²⁾

Die aanspreeklikheid weens verborge gebreke is 'n natuurlike gevolg wat by elke koopkontrak, tensy dit by ooreenkoms deur die partye uitgesluit is, intree.³⁾ Dus is dit net soseer 'n natuurlike gevolg by koopkontrakte waar vorderingsregte verkoop word, as dié waar 'n saak verkoop word.

So 'n geval het, sover ek kon vasstel, egter nog nooit voor ons howe gedien nie en ook het dit nog nooit enige aandag van ons skrywers geniet nie. Dit wil egter nie sê dat so 'n geval nooit in die praktyk kan opduik nie.

Neem die volgende voorbeeld. A verkoop 'n vorderingsreg wat hy teen B het vir 'n saak, aan C. Nou besit die saak 'n verborge gebrek. Kan C hom nou in hierdie geval ook op die aediliese aksies beroep? 'n Mens sou onmiddellik wou toegee dat hy dit behoort te kan doen, maar dan word jy egter gestuit deur die feit dat A slegs 'n

2/ vorderingsreg....

1) Kontraktereg en Handelsreg, p. 233.

2) Ibid. p. 178.

3) Ibid. p. 237.

vorderingsreg aan C verkoop het en nie die saak self nie en dat dit die saak is wat die gebrek besit.

n Ander verskynsel wat egter daagliks in die praktyk voorkom is die veelvoudige transaksies waarby aandele in maatskappye verkoop word. Kan daar ook gepraat word van verberge gebreke in aandele?

Sonder meer kan nie gesê word dat daar by hierdie twee tipes koopkontrakte, d.w.s. wat vorderingsregte of aandele as voorwerp het, ook aanspreeklikheid weens verberge gebreke moet bestaan nie. Daarvoor bestaan daar te veel ander probleme, wat nie by die gewone koopkontrakte aanwesig is nie, waarop eers antwoorde gevind sal moet word.

In hierdie verhandeling sal ek dan ook poog om die besondere probleme wat by hierdie koopkontrakte bestaan, uiteen te sit en dan antwoorde daarop te probeer vind. Vir dié doel is dit dus vir my nodig om net oorsigtelik die posisie by koopkontrakte van sake weer in oënskou te neem.

H O O F S T U K I.

D I E K O O P K O N T R A K.

n Koopkontrak word omskryf as: „n wederkerige ooreenkoms waarby een persoon, die verkoper, onderneem om aan die ander, die koper, n saak te lewer, en die ander in ruil daarvoor, onderneem om aan eersgenoemde n som geld te betaal." 1)

As res vendita kan enige saak dien, hetsy roerend of onroerend, liggaamlik of onliggaamlik en selfs ook toekomstige sake. 2) Trouens, selfs res alienae, d.w.s. sake wat aan iemand anders as die verkoper in eiendom behoort, kan regsgeldig verkoop word. 3)

Uit so n koopkontrak vloei daar sekere regte en verpligtinge vir beide partye voort wat as „natuurlike gevolge" 4) van die ooreenkoms beskou kan word. So, byvoorbeeld, is dit vanselfsprekende gevolge dat die koper die koopprys moet betaal, dat die verkoper die saak moet lewer, ens. Vir die doeleindes van hierdie verhandeling, is n bespreking van slegs een van hierdie gevolge hier noodsaaklik. Dit is, naamlik, die gevolg dat die verkoper teenoor die koper aanspreeklik gehou word vir verborge gebreke in die verkoopte saak. Die aanspreeklikheid vir verborge gebreke is n reëling wat eie is tot die koopkontrak en by geen ander tipes kontrakte bestaan nie. So, byvoorbeeld, kan die begunstigde uit n skenkingsooreenkoms nie die skenker aanspreek indien laasgenoemde aan hom n gebrekkige saak lewer nie. 5)

A A N S P R E E K L I K H E I D W E E N S V E R B O R G E G E B R E K E.

Wanneer die verkoper die aanwesigheid van sekere goeie eienskappe of die afwesigheid van gebreke in die saak waarborg, pleeg hy kontrakbreuk indien die saak nie aan die waarborg voldoen nie. Hy sal dan teenoor die

2/ koper

1) De Wet & Yeats, op. cit., p. 217.

2) Ibid.

3) Wessels: Law of Contracts, par. 412.

4) De Wet & Yeats, op. cit., p. 225.

5) Wessels, op. cit. par. 4748.

koper aanspreeklik wees vir skadevergoeding tot laasgenoemde se positiewe interesse. Indien die gebrek in die saak so ernstig van aard is dat nie redelikerwys van hom verwag kan word om die kontrak in stand te hou en met skadevergoeding ter aanvulling van die gebrekkige prestasie tevrede te wees nie, kan die koper uit die ooreenkoms terugtree en skadevergoeding tot sy positiewe interesse van die verkoper verhaal. Die aksie waarmee hy hier ageer is die actio empti.⁶⁾

Is geen waarborg gegee nie, maar het die verkoper die koper tot sluiting van die ooreenkoms beweeg deur middel van 'n wanvoorstelling ten aansien van die kwaliteite van die saak, of weens sy versuim om die aanwesigheid van gebreke in die saak, waarvan hy bewus was, aan die koper mee te deel, is hy nie weens kontrakbreuk aanspreeklik nie, maar wel weens sy wanvoorstelling. Hier het die koper die keuse om die kontrak in stand te hou of om dit aan te veg. Verkies hy laasgenoemde stap moet beide partye die prestasie wat hy van die ander ontvang het, terugbesorg en onder gepaste omstandighede kan die koper dan ook skadevergoeding tot sy negatiewe interesse verhaal. Verkies hy om die kontrak in stand te hou kan hy buitendien ook nog skadevergoeding, tot sy negatiewe interesse, verhaal. Die toepaslike aksie is hier weer eens die actio empti.⁷⁾

Die koper kan natuurlik ook, indien hy verkies, in hierdie gevalle met die aediliese aksies, in plaas van die actio empti, optree. Dit sou egter vir hom in sekere opsigte nadeliger wees aangesien hy dan nie skadevergoeding kan verhaal nie en die aediliese aksies ook gouer verjaar as die actio empti.⁸⁾

As gevolg van 'n ontwikkeling wat daar in die vroeë Romeinse reg ontstaan het, met latere uitbreidings daarop, wat in die Romeins-Hollandse reg voortbestaan het, en wat vandag nog, met sekere wysigings daarop, in ons reg bestaan, word die verkoper ook vir verborge gebreke aanspreeklik gehou onder die aediliese aksies,

3/ by

6) Acta Juridica (1960) „Veranderings en ontwikkelings op die gebied van die Kontraktereg sedert 1910“ p.68 op p. 81.

7) Ibid.

8) De Wet & Yeats, op. cit. p. 238.

by name die actio redhibitoria en die actio quanti mincris, selfs al was daar nie n waarborg gegee of bedrog gepleeg nie. Trouens, die verkoper is aanspreeklik selfs al was hy onbewus van die gebrek.

Aanvanklik was die posisie in die Romeinse reg dat daar geen aanspreeklikheid op die verkoper vir verborge gebreke gerus het nie. Indien die koper beskerming teen verborge gebreke wou geniet, moes hy spesiaal by wyse van n stipulatio daarvoor voorsiening maak, en dan kon hy skadevergoeding tot sy positiewe interesse verhaal. Dit was eers toe die Aediles hul edik uitgereik het dat die verkoper sonder n stipulatio aanspreeklik gehou is vir verborge gebreke, selfs al was hy onbewus daarvan. Hiermee is dus n spesiale aanspreeklikheid op die verkoper geplaas. Die reëling van die Aediles was egter slegs van toepassing op kontrakte waar slawe en vee die res vendita uitgemaak het en hulle dan sekere voorgeskrewe gebreke besit het. Ten opsigte van ander koopkontrakte moes nog steeds by wyse van n stipulatio spesiaal voorsiening vir aanspreeklikheid gemaak word.⁹⁾ In die Justiniaanse tydperk was die aediliese aksies skynbaar op alle koopkontrakte van toepassing.¹⁰⁾

Hierdie twee aksies is ook by ons vanuit die Romeins-Hollandse reg ingevoer en bestaan vandag nog lewensgroot in ons reg.

Alhoewel sommige van ons skrywers,¹¹⁾ en ook beslissings van ons hofe,¹²⁾ die basis van die verkoper se aanspreeklikheid sien as n „stilswyende waarborg“ teen verborge gebreke wat dan by elke koopkontrak geïnkorporeer sal wees, wys De Wet en Yeats¹³⁾ daarop dat die grondslag van die verkoper se aanspreeklikheid eerder te vind is in n wetgewingsdaad van die Aediles, met die uitbreidings wat dit later ondergaan het, wat hierdie besondere aanspreeklikheid op die verkoper

4/ geplaas

9) Kroonstad Westelike Boere Ko-op. Vereniging v. Botha, 1964(3) S.A. p. 561 op 566; De Wet & Yeats, op. cit. p. 228.

10) ibid. p.228/9

11) Norman's Purchase and Sale in S.A. p. 252; Wessels, op cit.par. 4695.

12) Bibley v. Furter, 1951(4) S.A. p. 73 op p. 82; Cloete v. Smithfield Hotel (Edms.) Bpk. 1955(2) S.A. p. 622.

13) p. 236.

geplaas het.

Na my mening, met respek, is De Wet en Yeats se benadering te verkies, want, alhoewel ons howe dit darem nie soos n waarborg in sy gewone betekenis behandel nie, kan die begrip "stilswyende waarborg" slegs misleidend wees en moontlike verwarring daarvan met die gewone waarborg in die hand werk, veral as in gedagte gehou word dat die gevolge by die twee heeltemal verskillend is. By verbreking van n waarborg, in sy gewone betekenis, pleeg die verkoper kontrakbreuk en is hy onder die actio empti teenoor die koper aanspreeklik vir skadevergoeding tot sy positiewe interesse. By verbreking van die "stilswyende waarborg" pleeg die verkoper egter nie kontrakbreuk nie, maar rus daar n spesiale aanspreeklikheid op hom om onder die actio redhibitoria die koopsom terug te gee of onder die actio quanti minoris die koopprys te verminder.

Voordat die toepassing en besondere eenskappe van dié twee actiones bespreek word, behandel ek net kortliks die vereistes wat gestel word voor hulle ingercep kan word.

Die verkoper se aanspreeklikheid ontstaan bloot weens die feit dat hy n saak gelewer het met n verborge gebrek wat alreeds by die sluiting van die kontrak bestaan het en wat materieël genoeg is om die saak vir sy gewone gebruik, of vir die doel waarvoor dit gekoop was, minder bruikbaar of nutteloos te maak. Dit is dus nie nodig vir die koper om te bewys dat die verkoper die afwesigheid van gebreke gewaarborg het, of n wanvoorstelling gemaak het, of selfs dat die verkoper van die gebrek bewus was, of daarvan bewus behoort te gewees het nie. Die aediliese aksies is dus net so effektief teen n bona fide verkoper wat nie redelikerwys van die gebrek bewus kon gewees het nie.¹⁴⁾

Al wat die koper dus hoef te bewys is:-¹⁵⁾

5/ 1.

14) T.H.R.H.R. (1963) p. 173. (Die Aediliese Aksies weens Verborge Gebreke - P.J.J. Clivier).

15) De Wet & Yeats, op. cit. p. 236.

1. Die aanwesigheid van n gebrek in die saak.
2. Dat die gebrek alreeds by die sluiting van die ooreenkoms bestaan het.
3. Dat hy ten tyde van die kontraksluiting onbewus was van die aanwesigheid van die gebrek.
4. Dat die gebrek nie onbeduidend van aard is nie.
5. Dat die gebrek verborge is.

n Gebrek is verborge indien dit nie so opvallend en openlik waarneembaar is dat dit by n ondersoek onder die koper se aandag sal kom nie.¹⁶⁾ Die toets of n gebrek verborge is, is objektief, dit wil sê die vraag is of n redelike man onder dieselfde omstandighede ook nie die gebrek sou kon waarneem nie.¹⁷⁾ Die feit dat n koper deskundige kennis ten opsigte van die saak besit, speel geen rol nie. Die toets bly nog steeds objektief.¹⁸⁾

n Gebrek word as wesentlik beskou indien dit bereken is om die saak vir sy gewone gebruik, of vir die spesiale doel waarvoor dit gekoop was, minder bruikbaar of heeltemal nutteloos te maak.¹⁹⁾ Die vraag na die wesentlikheid van die gebrek is n feitlike vraag en ook hier is die toets objektief.²⁰⁾

Dit spreek vanself dat die koper hom nie op die aediliese aksies kan beroep as hy, van die gebrek bewus was nie.

Daar bestaan geen vermoede in ons reg dat n gebrek ten tyde van kontraksluiting bestaan het, indien dit kort daarna ontdek word nie. Dit bly steeds n feit wat deur die koper bewys moet word. Indien dit kort na kontraksluiting ontdek word, kan dit egter in sommige gevalle as bewys dien dat die gebrek ten tyde van die ooreenkoms bestaan het.²¹⁾

Soos reeds gestel het die koper n keuse tussen twee aksies, naamlik, die actio quanti minoris en die

6/ actio

16) Norman, op. cit. p. 252.

17) Ibid.

18) Ibid. p. 253.

19) Dibley v. Furter (supra) op p. 82.

20) Gibson, Mercantile & Company Law, p. 114.

21) Hoffmann, Law of Evidence, p. 33.

actio redhibitoria, maar sy keuse word egter beperk deur die reël dat hy laasgenoemde actio slegs kan inroep indien hy nie sou gekoop het as hy van die gebrek geweet het nie, of indien die gebrek so ernstig van aard is dat dit die saak vir sy normale gebruik of vir die doel waarvoor dit spesiaal gekoop is, heeltemal nuttelos maak.²²⁾

Die verkoper is hier nie aanspreeklik weens kontrakbreuk of bedrog nie. Dit is n spesiale aanspreeklikheid wat op hom rus. Daarom kan die koper hier nie skadevergoeding verhaal nie.²³⁾

Met die actio quanti minoris eis die koper n vermindering van die koopprys, met behoud van die saak. Die mate van die vermindering word bereken na die verskil tussen die koopprys en die werklike waarde van die gebrekkige saak.²⁴⁾

Met die actio redhibitoria eis die koper kansellasië van die koopkontrak, teruggawe van die koopson, rente daarop en vergoeding van alle kostes wat hy gehad het in verband met die ontvangs, behoud en onderhoud van die saak. Van sy kant moet die koper die saak, tesame met alle vrugte wat dit afgewerp het, aan die verkoper teruggee.²⁵⁾

Beide hierdie aksies verjaar na n tydperk van twaalf maande, bereken vanaf die oomblik van kontraksluiting.²⁶⁾

Die koper kan ook in gepaste omstandighede met die actio empti optree, buiten die gevalle waar hy dit aanwend weens kontrakbreuk of bedrog van die verkoper.

7/ Dit

22) De Wet & Yeats, op. cit. p. 237.

23) Ibid. p. 236.

24) Ibid.

25) Ibid.

26) Ibid. p. 237.

Dit is naamlik in die geval waar die verkoper 'n fabrikant of handelaar is, en in die geval waar 'n „voetstoots“-klousule aan die kontrak gevoeg is.

Die reël was al in die Romeins-Hollandse reg bekend dat 'n fabrikant vir gevolgskade aanspreeklik is waar hy 'n saak met verborge gebreke aan die koper lewer, selfs al was hy onbewus van die aanwesigheid van die gebreke. Hierdie reëling word ook in ons reg aanvaar.²⁷⁾

Ook die handelaar word in ons reg aanspreeklik gehou vir gevolgskade weens verborge gebreke indien hy 'n nering daarvan maak om in daardie tipe sake handel te dryf. Hierdie aanspreeklikheid word gegrond op 'n stelling deur die Franse skrywer, Pothier, gemaak.²⁸⁾

Hierdie reël is weer bevestig in 'n onlangse beslissing van ons Appèlhof.²⁹⁾ In hierdie saak het Appèlregter Holmes die posisie van die handelaar noukeurig gaan ondersoek en uiteindelik tot die gevolgtrekking gekom dat die Pothier-reël net van toepassing is op 'n handelaar wat in sekere produkte spesialiseer en „publicly professes to have attributes of skill and expert knowledge in relation to the kind of goods sold“³⁰⁾ en nie ook op die gewone handelaar wat in 'n verskeidenheid van produkte in die algemeen handel dryf nie.

Die aanspreeklikheid weens verborge gebreke is 'n natuurlike gevolg van die koopkontrak wat natuurlik deur die partye by ooreenkoms uitgesluit kan word. So 'n beding staan bekend as die „voetstoots“-beding.³¹⁾ Die effek hiervan is dat die verkoper as't ware sê „Ek weet van geen gebreke nie, maar sou daar wees is ek nie aanspreeklik nie.“³²⁾ Indien daar dan wel gebreke bestaan, waarvan die verkoper werklik onbewus was, is hy nie daarvoor aanspreeklik nie. Weet hy egter van gebreke en openbaar dit nie, word hy nie deur die insluiting van 'n

8/„voetstoots“.....

27) De Wet & Yeats, op. cit. p. 235.

28) Ibid.

29) Kroonstad Westelike Boere Ko-op. Vereniging v. Botha, supra,

30) op p. 571.

31) De Wet & Yeats, op. cit. p. 237.

32) S.A.L.J. (1957) p. 200 „Fraudulent Non-Disclosure“ deur M.A. Millner.

„voetstoots“-klousule van aanspreeklikheid onthef nie.³³⁾
De Wet en Yeats meld ongelukkig nie of die verkoper hier
nog onder die aediliese aksies aanspreeklik sal wees nie,
dan wel of hy moontlik weens bedrog met die actio empti
aanspreeklik gehou sal kan word nie.

M.A. Millner,³⁴⁾ op gesag van beslissings van
ons howe,³⁵⁾ stel dat in die geval van verborge gebreke,
die verkoper bedrog pleeg deur blote verswyging van
gebreke indien hy kennis dra van hul aanwesigheid. Hy
konkludeer dan dat by n „voetstoots“-beding die verkoper
ook bedrog pleeg indien hy van gebreke bewus was en dit
nie openbaar nie.³⁶⁾ Hiervoor steun hy op Van der Merwe v.
Culhane,³⁷⁾ waarin die hof, na n deeglike ondersoek van
ons ou skrywers en beslissings van ons howe, tot dié
gevolgtrekking geraak het.

Die aksie hier tot beskikking van die koper is
die actio empti waarmee hy die verkoper vir gevolgskade
kan aanspreek.³⁸⁾ Lee en Honore³⁹⁾ skyn van mening te
wees dat die koper hier met die aediliese aksies kan
ageer, maar meld nie die omvang van die bedrag wat hy kan
verhaal nie. Ook in O'Brien v. Palmer⁴⁰⁾ word die indruk
geskep dat hier met die actio redhibitoria ageer word.
Dit is sekerlik so dat die koper wel in hierdie geval met
die aediliese aksies kan optree indien hy so verkies,
maar dan sal hy egter nie skadevergoeding kan verhaal
soos hy wel sou kon doen indien hy die verkoper weens
bedrog met die actio empti aanspreek nie.

Die actio empti verjaar na drie jaar.

33) De Wet & Yeats, op. cit. p. 237

34) S.A.L.J. (1957) supra p. 199.

35) Cloete v. Smithfield Hotel (Elms.) Bpk., supra;
V.d. Merwe v. Culhane, 1952(3) S.A. p. 42.

36) S.A.L.J. supra.

37) supra.

38) Wessels, op. cit. para. 4732 en 3460.

39) S.A. Law of Obligations, p. 87, par. 345.

40) 2 E.D.C. p. 344 op 351.

H O O F S T U K II.

VERBORGE GEBREKE IN VORDERINGSREGTE IN DIE ALGEMEEN.

In die voorgaande hoofstuk is die aanspreeklikheid van die verkoper vir verborge gebreke bespreek waar die voorwerp van die koopkontrak uit 'n saak bestaan het. Kan die verkoper nou ook aanspreeklik wees vir verborge gebreke, soos hierbo, waar hy nie 'n liggaamlike saak nie, maar 'n onliggaamlike voorwerp soos 'n vorderingsreg verkoop? Met ander woorde die vraag is of 'n onstoflike voorwerp soos 'n vorderingsreg 'n gebrek kan besit.

Die volgende hipotetiese voorbeeld kan as 'n aanduiding dien van 'n geval waar die noodsaaklikheid wel kan ontstaan om gebreke in vorderingsregte te erken.

Gestel A skenk aan B 'n motor. B, nog voordat A die motor aan hom lewer, gaan heen en verkoop die vorderingsreg, wat hy uit die skenkingsooreenkoms teenoor A verkry het, aan C. C vorder nou die motor van A op en vind dat dit sekere verborge gebreke besit. Kan C nou vir B met die aediliese aksies aanspreek?

Dit word algemeen in ons reg erken dat 'n persoon 'n vorderingsreg, synde deel van sy vermoë, net soos enige ander saak, kan verkoop.¹⁾ Oordrag van die vorderingsreg geskied by wyse van cessie,²⁾ waardeur die vorderingsreg op die cessionaris (koper) oorgaan. Hy neem presies dieselfde posisie in as wat die cedent (verkoper) geniet het. Die reg wat hy verkry is geen nuwe reg nie, maar is afhanklik van die regte wat die cedent gehad het. Hy kan geen sterker of meer regte teen die skuldenaar verkry as wat die cedent besit het nie, want geen persoon kan aan 'n ander meer oordra as wat hyself besit nie.³⁾

Soos alreeds in die vorige hoofstuk gestel, is die aanspreeklikheid weens verborge gebreke uniek tot die koop kontrak en geld dit nie ook by skenkings-

10/ ooreenkomste

1) De Wet & Yeats, op. cit. p. 217; Norman, op. cit. p. 29
2) De Wet & Yeats, op. cit. p. 178.
3) Ibid. p. 182.

ooreenkomste nie.⁴⁾ Dus, indien B, in die voorbeeld hierbo, nou nie sy vorderingsreg verkoop het nie, maar daarmee self die motor van A gevorder het, sou hy gevolglik nie vir A weens die verborge gebreke kon aanspreek nie. Deur sy vorderingsreg toe, kragtens die koopkontrak, aan C oor te dra het hy bloot net dieselfde regte as wat hyself teen A besit het, aan C cedeer. Dit volg dus dat C geen sterker regte as wat B geniet het, teen A weens die cessie kon verkry nie, gevolglik kan ook C nie vir A weens die verborge gebreke in die motor aanspreek nie.

Was die ooreenkoms tussen A en B nie 'n skenkingsooreenkoms nie, maar wel 'n koopkontrak, behoort daar, na my oordeel, geen probleme te ontstaan nie. A sal dan wel teenoor C aanspreeklik wees vir verborge gebreke aangesien hy buitendien teenoor B daarvoor sou moes verantwoord en C maar net dieselfde reg teenoor hom, ingevolge die cessie, verkry as wat B besit het.

Indien C egter nou vir B aanspreek weens die verborge gebreke kan hy voor die probleem te staan kom dat B verweer dat hy nie 'n motor aan C verkoop het nie maar slegs 'n vorderingsreg teen A vir 'n motor en dat die gebrek waarop hy aangespreek word nie in die vorderingsreg nie maar in die motor self geleë is.

Ek kon geen gesag by ons skrywers of beslissings van ons howe vind waar 'n probleem van hierdie aard al te berde gekom het nie. Dus bestaan daar, sover aan my bekend, geen gesag of C in hierdie geval wel 'n verhaalsreg teen B het, en dan wel op grond waarvan nie.

Indien C, waar hy in hierdie geval nie vir A aanspreeklik kan hou nie, nou ook nie vir B kan aanspreek nie, sal dit, na my mening, beslis tot 'n onbillikheid teenoor hom lei, soos ek dan nou ook sal probeer aantoon.

11/ Om

4) Wessels, op. cit. par. 412.

Om dit te bewys kan die voorbeeld hierbo vir argumentsonthalwe net verder gevoer word.

Indien B gewag het totdat A die motor aan hom gelewer het; wat hy onder hierdie omstandighede net so wel kon gedoen het; en hy dan die motor aan C verkoop het sou hy gewis weens die verborge gebrek teenoor C aanspreeklik wees.

Daar bestaan ook 'n verdere moontlikheid waaronder B hom in hierdie geval aanspreeklikheid onder die aediliese aksies op die hals sou kon gehaal het. Dit is 'n algemeen erkende beginsel in ons reg dat 'n persoon res aliena kan verkoop, dit wil sê 'n saak wat aan iemand anders as die verkoper in eiendom behoort.⁵⁾ Dit kan so geskied omdat:-

"A contract of sale with us does not have the effect of a translatio dominii; it is simply an obligation to give vacua possessio coupled with the further legal consequence of a guarantee against eviction".

Verkry die koper nou die saak van die buite persoon, byvoorbeeld deurdat laasgenoemde dit aan hom verkoop of dit aan hom skenk, en hy lewer dit dan aan die koper sal hy tog ook aanspreeklik wees vir verborge gebreke in die saak. Hieruit is dus af te lei dat B net sowel die motor, terwyl dit nog A se eiendom was, kon verkoop het in welke geval hy dan ook met die aediliese aksies aangespreek sou kon word.

Dit blyk dus dat die uiteindelijke ekonomiese resultaat wat bereik word, hetsy B nou gewag het tot A die motor aan hom lewer en dit toe verkoop het, hetsy hy dit as res aliena verkoop het, in beide gevalle presies dieselfde is. In beide gevalle het B 'n motor aan C verkoop. Hoe verskil dit dan nou van die geval waar B in plaas van die motor self te verkoop, slegs die vorderingsreg verkoop? In effek is die bedoeling van die

12/ partye

5) Kleynhans Bros. v. Wessels' Trustee, 1927 A.A. p. 271 op p. 282.

partye hier tog ook baie duidelik dat C uiteindelik 'n motor moet bekom.

In die eersgenoemde twee gevalle verkry C 'n reg om 'n motor van B te vorder, terwyl in die laasgenoemde geval C ook 'n reg verkry om 'n motor te vorder, maar die keer van A. In al drie gevalle is die vorderingsreg tog van B afkomstig en verder is dit ook duidelik dat in al drie gevalle 'n motor daarmee opgevorder word en alhoewel in die een geval die vorderingsreg teenoor A bestaan en nie teenoor B soos in die ander twee gevalle nie, het C hierdie vorderingsreg nog via B verkry. In werklikheid het B dus, net soos in die ander twee gevalle, 'n motor aan C verkoop behalwe dat C dit in hierdie geval van 'n ander persoon moet opvorder. Die vorderingsreg is hier bloot tog slegs verteenwoordigend van die motor.

In 'n artikel⁶⁾ bespreek M. A. Millner die saak van Cloete v. Smithfield Hotel (Edms.) Bpk.⁷⁾ Hier was die feite kortliks die volgende. C. het 'n hotelbesigheid van die maatskappy gekoop. Die riooltenk van die hotel was egter geleë op 'n aangrensende munisipale erf, wat vir hierdie doel deur die munisipaliteit aan die maatskappy toegesê was. Die munisipaliteit het egter die bevoegdheid gehad om hierdie vergunning te eniger tyd te herroep. C was hiervan bewus, maar onbewus dat die munisipaliteit in werklikheid 'n dag voor die ooreenkoms gesluit was, die verweerder in kennis gestel het om die tenk te verwyder. C spreek toe die verweerder onder andere aan op grond van verborge gebreke. Millner stel, "the alleged defect was, it is true, of an unusual nature, and the defendant might have argued that what was sold was, in respect of the sanitary system, not so much a defective right as no right at all. Hy stel dan vervolgens die vraag of daar 'n verborge gebrek in 'n „reg" kan wees wat niks meer as 'n herroepbare vergunning is nie, en antwoord dan dat „even a privilege held precario, as this was, if looked upon as a kind of spes adhering to the thing sold, might well have a

13/ commercial

6) "Fraudulent Non-Disclosure" S.A.L.J.(1957) p. 177
7) 1955(2) S.A. 622 (0).

commercial value ... The extinction of this spes might reasonably be looked upon in such cases as a defect in the merx, depreciating its value."⁸⁾

In die voorbeeld hierbo het 'n mens selfs iets meer as 'n spes wat aan die merx kleef. Hier is die "spes" wat aan die merx (vorderingsreg) kleef 'n motor. Enige gebrek in die motor kan dus ook redelikerwys as 'n gebrek in die ^{vorderingsreg} motor beskou word.

Hieruit wil ek dan die gevolgtrekking maak dat C beslis in hierdie geval vir B met die aediliese aksies behoort te kan aanspreek; omdat in hierdie geval die vorderingsreg bloot maar net die veruiterliking van die motor is. Die bedoeling van die partye is tog duidelik dat die motor die eintlike voorwerp van die kontrak vorm.

Dus, na my mening, moet 'n mens in hierdie gevalle die gebrek wat daar in die motor bestaan op die vorderingsreg projekteer en B dan weens verborge gebreke aanspreeklik hou op dieselfde basis asof hy die motor self verkoop het.

Dit sal na my mening dan ook 'n bevredigende oplossing bied, want gestel B was bewus van die gebrek in die motor, dan sou hy, indien hierdie konstruksie nie aanwending kan vind nie, eerder van die motor ontslae raak deur bloot die vorderingsreg te verkoop as om te wag tot hy die motor self kan verkoop, in welke geval hy dan wel aanspreeklik sou wees. Dit sou hom dan 'n gerieflike skerm teen aanspreeklikheid bied.

In dié sin, myns insiens, kan dan gepraat word van verborge gebreke in vorderingsregte.

Konsekwent deurgevoer beteken dit dan dat C vir B kan aanspreek met die actio quanti minoris vir prysvermindering tot die werklike waarde van die gebrekkige motor, of, indien die gebrek ernstig genoeg is, met die actio redhibitoria waarmee hy dan die koop-som kan terugvorder by teruggawe van die motor.

Na my mening behoort die voorgestelde konstruksie dus doeltreffend by vorderingsregte van

14 / hierdie

8) op p. 178.

hierdie aard; dit wil sê waarmee 'n saak opgevorder word, te werk. Maar wat egter is die posisie waar die vorderingsreg nie op 'n saak slaan nie, maar 'n som geld, byvoorbeeld, daarmee opgevorder word?

Gestel B verkoop sy vorderingsreg wat hy teen A vir 'n bedrag geld het, aan C 'n dag voor verswakte verjaring intree, of gestel A verkeer op die oomblik van kontraksluiting alreeds in 'n staat van insolvensie.

Kan in hierdie gevalle nou ook 'n verborge gebrek in die vorderingsregte gekonstrueer word? In die eerste geval is die gebrek geleë in die beperking van die afdwingbaarheid van die reg, terwyl by die tweede die gebrek geleë is in die onvermoë van die skuldenaar om die skuld te voldoen.

Eerstens wat die verjaarde vorderingsreg betref. Hier, na my mening, het C geen verhaal nie. Soos hierbo genoem, is een van die vereistes vir aanspreeklikheid onder die aediliese aksies dat die gebrek ten tyde van die kontraksluiting alreeds moes bestaan het. Hier was die reg nog volkome afdwingbaar op die oomblik van die kontraksluiting, met ander woorde dit het toe geen gebrek besit nie. Die reg het eers later onafdwingbaar geword. Aangesien die Verjaringswet⁹⁾ die cessie van 'n verjaarde vorderingsreg verbied, sal 'n geval ook nooit kan ontstaan waar die reg alreeds op die oomblik van kontraksluiting onafdwingbaar was nie.

Wat betref die geval waar die skuldenaar insolvent is, kan daar ook geen aanspreeklikheid vir die verkoper ontstaan nie. Hier hoef 'n mens nie eers die probleem verder te ondersoek nie, want Voet¹⁰⁾ stel dat by die verkoop van 'n vorderingsreg die verkoper nie teenoor die koper instaan vir die betaalkragtigheid van die ~~koper~~^{skuldenaar} nie, maar slegs dat die vorderingsreg wel bestaan.

Dit wil darem nie sê dat die verkoper in sulke gevalle nie aanspreeklik sal wees as hy die afdwingbaarheid van die reg of betaalvermoë van die skuldenaar gewaarborg het nie.

15/ Net

9) Art. 3(5)(iii) Wet 18 van 1943.

10) 18.4.14.

Net so behoort die verkoper ook aanspreeklik te wees op grond van bedrog indien hy van die stand van sake bewus was maar versuim het om dit te openbaar. In sy artikel¹¹⁾ stel M.A. Millner dat bedrog gepleeg word deur „the deliberate withholding of material information which, tested by ordinary standards of fair dealing applicable in the particular circumstances, ought to be disclosed; the involuntary dependence of one party upon the other for information material to his decision is a factor giving rise to the duty of disclosure“. Na my mening sal die voorbeelde hierbo beslis gevalle wees waar die omstandighede verëis dat die verkoper die inligting moet openbaar indien hy daarvan kennis gedra het.

Ek kom dus tot die gevolgtrekking dat dit alleen moontlik is om verborge gebreke in vorderingsregte te konstrueer indien daarmee n saak opgevorder kan word en die saak dan n verborge gebrek besit wat op die verkoper n aanspreeklikheid onder die aediliese aksies sou plaas indien hy die saak self verkoop het. Na my mening is dit dan ook nie moontlik om verborge gebreke in vorderingsregte waarmee n geldsom opgeëis word, te konstrueer nie, want die gebreke is hier, na my mening, nie van dieselfde aard as wat normaalweg as gebreke in die merx beskou word nie. Hier is met ander woorde geen fisiese gebrek in die voorwerp van die skuldenaar se prestasie nie.

Na my mening is die effek van so n onderskeid dan ook reg en billik, want by die een word die vorderingsreg gekoop om een of ander saak op te vorder met die doel om dit vir die gebruik waarvoor dit bestem is, aan te wend. Die saak het dus een of ander praktiese nut vir die koper. Wanneer n persoon n saak op dié manier koop, koop hy dit nie met die verwagting dat dit moontlik vir sy doel minder ^{bruikbaar} of heeltemal nutteloos kan wees nie. Waar n persoon egter n vorderingsreg koop waarmee n geldsom opgevorder word, is die doel gewoonlik om n wins uit die transaksie te maak, want die vorderingsreg sal in sulke gevalle gewoonlik teen n verminderde prys gekoop word. In sulke gevalle behoort die koper, na my mening, dan ook die moontlikheid te voorsien dat daar risiko's aan so n koop verbonde kan wees. Dus is dit oock alleen reg dat hy hierdie risiko's moet dra indien hy voortgaan en tog die vorderingsreg koop.

11) supra, p. 200.

H O O F S T U K III.

VERBORGE GEBREKE IN AANDELE

VAN 'N MAATSKAPPY.

n Maatskappy is n regs persoon wat net soos enige natuurlike persoon regs subjektiwiteit geniet. Die gevolg hiervan is dat hy as regs persoon n aparte entiteit is wat heeltemal onafhanklik van sy lede bestaan. Dit stel hom dan ook in staat om selfstandige draer van regte en verpligtinge te wees. Sy bates behoort in eiendom aan homself. Geen aandeelhouer het dus eiendomsreg op enige van die maatskappy se bates nie.

Die enigste reg wat n aandeelhouer teen die maatskappy het, is die reg wat die aandeel aan hom verleen en dit is niks anders as n ius in personam nie.¹⁾ Die inhoud hiervan is bloot die reg om sy proporsionele deel van die winste as dividende, na dit deur die direksie verklaar is, van die maatskappy op te vorder, en om te deel in die verdeling van die maatskappy-bates wat uiteindelik na likwidasië van die maatskappy beskikbaar is.²⁾

Tensy die maatskappy se statute dit beperk, en behalwe in die geval van privaat maatskappye, is die algemene reël dat aandele vryelik oordraagbaar is. Soos reeds genoem is n aandeel niks anders as n vorderingsreg nie, gevolglik geskied oordrag daarvan deur middel van cessie,³⁾ waarna die nuwe aandeelhouer maar net dieselfde posisie inneem as wat die vorige aandeelhouer geniet het.

Na aanleiding van die bespreking onder die vorige hoofstuk ontstaan die vraag nou hier of dit ook moontlik is om verborge gebreke in aandele (synde vorderingsregte) te konstrueer.

17/ Byvoorbeeld

-
- 1) Liquidators, Union Share Agency vs. Hatton, 1927 A.A. p. 251 en Jeffery v. Pollak & Freemantle, 1938 A.A. 22.
 - 2) Benade en Cilliers, Maatskappyereg, p. 110.
 - 3) Ibid. p. 144.

Byvoorbeeld, gestel A en X is die enigste twee aandeelhouders in 'n privaat maatskappy. Die maatskappy is die eienaar van 'n hotel. A hou 99 van die totale 100 aandele terwyl X slegs een aandeel as A se genomineerde hou. In werklikheid hou A dus al die aandele. B koop nou al die aandele van A en X en vind dat die balke van die hotel se dak met kewers betrek is. Kan B nou vir A met die aediliese aksies aanspreek weens die verborge gebrek?

Hier het A nie die hotel aan B verkoop nie, maar slegs die aandele in die maatskappy aan wie die hotel behoort. Die maatskappy was nog steeds die eienaar van die hotel en nie A nie. Dit is egter duidelik dat, in hierdie geval, A al die aandele in die maatskappy besit het. X het geen belang in die maatskappy gehad nie - hy het die aandele bloot as A se genomineerde gehou. Gevolglik was A die persoon wat alle besluite met betrekking tot die besigheidsaangeleenthede van die hotel namens die maatskappy geneem het. Dit het hom dus in staat gestel om beheer oor die hotel uit te oefen tot 'n hoë mate dieselfde as wat hy sou kon doen indien daar nie 'n maatskappy bestaan het nie en hy dus self eienaar van die hotel was. Al verskil wat daar tussen die twee gevalle bestaan, is dat in die geval van die maatskappy daar 'n „skerm“, te wete die regs-persoonlikheid van die maatskappy, tussen hom en die hotel staan. Hierdie enkele verskil het egter ver-reikende gevolge, want dit is juis die regspersoonlikheid van die maatskappy wat teweegbring dat hyself eienaar van sy bates is en nie sy aandeelhouders nie, selfs nie eens as daar in werklikheid slegs een aandeelhouer is soos in die gestelde voorbeeld nie.

Indien 'n mens gaan kyk na die rede hoekom 'n persoon 'n maatskappy oprig om 'n besigheidsonderneming te bestuur, in plaas van om dit as self-eienaar te bestuur, dan is dit baie duidelik omdat dit vir hom in sekere opsigte baie meer voordele inhou, waarvan die grootste seker die feit is dat hy daardeur beperkte aanspreeklikheid verkry.

Waar A self-eienaar van die hotel is behoort die hotel in eiendom aan hom, en as hy dit gevolglik gaan verkoop is hy wel aanspreeklik vir verborge gebreke, indien dit enige besit. Kan die bykomende feit dat hy nou 'n maatskappy stig en die hotel aan die maatskappy in eiendom oordra, ten einde die voordele van die regspersoonlikheid te geniet, nou so 'n groot verskil maak dat hy nie meer vir die verborge gebreke aanspreeklik gehou kan word indien hy die hotel van die hand sit deur die vervreemding van die aandele nie? Al wat hier in die weg staan om hom aanspreeklik te hou, is die regspersoonlikheid van die maatskappy.

Dus, indien gesê word dat A in hierdie geval aanspreeklik gehou kan word, kan dit slegs plaasvind met verontagsaming van die regspersoonlikheid van die maatskappy.

Ons reg erken wel dat die regspersoonlikheid van 'n maatskappy in besondere gevalle verontagsaam kan word. Voorbeelde hiervan is in die Maatskappyyewet ⁴⁾ te vind. So, byvoorbeeld, word die hof gemagtig om die regspersoonlikheid te verontagsaam indien dit in die loop van 'n likwidasie of die geregtelike bestuur van 'n maatskappy blyk dat dit vir 'n bedrieglike doel opgerig was, en om die verantwoordelike persone persoonlik aanspreeklik te hou. ⁵⁾ Ook word die regspersoonlikheid verontagsaam indien die ledetal van 'n maatskappy benede die vereiste minimum ⁶⁾ gedaal het en die maatskappy dan na 6 maande nog met hierdie verminderde ledetal besigheid gedryf het. Dan word elke oorblywende lid, wat bewus was van die stand van sake, persoonlik aanspreeklik vir die maatskappy se skulde gedurende daardie tydperk aangegaan. ⁷⁾

In ons regspraak het ons howe egter, by die beginsel in Salomon v. Salomon & Co. Ltd. ⁸⁾ nl. dat die maatskappy 'n regspersoonlikheid heeltemal onafhanklik van sy lede besit, gehou en om hierdie rede geweier om agter die skerm van die regspersoonlikheid van die maatskappy

4) No. 46 van 1926.

5) Art. 185 (bis.)

6) Sewe in die geval van 'n publieke maatskappy en twee in die geval van privaat maatskappye.

7) Art. 101.

8) (1897) A.C. p. 22.

te gaan kyk. 9)

M.L. Benade 10) meen dat so 'n eensydige siening tot moontlike onbillike resultate kan lei en lig dit met die volgende voorbeeld toe: Waar 'n maatskappy met geheel-en-al ontoereikende kapitaal 'n omvangryke onderneming van stapel stuur. Skuldeisers kan hulle dan net tot hierdie kapitaal wend wat van meet af aan al onvoldoende was, terwyl die individue binne die maatskappy deur die maatskappy-entiteit teen aanspreeklikheid beskerm word. Hy meen dat dit dan ook was om sulke onbillike resultate te vermy wat aanleiding gegee het tot sulke artikels in die Maatskappyyewet soos byvoorbeeld art. 185 (bis.) Hy stel dat dit 'n aanduiding is dat daar behoefte in ons reg ontstaan het om teenmaatreëls te tref teen die onrealistiese resultate wat die starre handhawing van die maatskappy-entiteit teweegbring. Die klem val, na sy mening, ten onregte nog op die onskendbaarheid van die entiteit. Hy stel dan ook dat geen "dogmatiese konsep van die maatskappy word verkrag nie as dié geskeidenheid om geen gewigtiger rede nie as bloot ter wille van die billikheid buite rekening gelaat word." 11)

Ek wil my, met respek, met hierdie redenasie vereenselwig. Indien dit nie in ons howe se diskresie kan val om die maatskappy-entiteit ook in ander gevalle as sulke geïsoleerde gevalle, te verontagsaam ten einde reg te laat geskied nie, kan dit selfs, na my mening, soms opsetlik uitgebuit word ten einde sekere regsgevolge te ontduik. Dit, na my mening, sal juis kan plaasvind in omstandighede soos in die voorbeeld hierbo. Byvoorbeeld, 'n eienaar van 'n onderneming, van voorneme om dit te verkoop, en bewus daarvan dat hy weens verborge gebreke aanspreeklik gehou sal kan word, kan dan baie maklik 'n maatskappyy oprig, die onderneming aan laasgenoemde in eiendom oordra, en die onderneming dan op indirekte wyse van die hand sit deur slegs die aandele in die maatskappy te verkoop en homself sodoende van aanspreeklikheid vrywaar, wat hy andersins sou moes dra.

9) Dadoo Ltd. v. Krugersdorp Municipal Council, 1920 (A.A.) p. 530.
10) T.H.R.H.R. 1967 p. 227 (Verontagsaming van die Selfstandigheid van die Maatskappyy-regspersoon.)
11) T.H.R.H.R. 1967 227/8

Na my mening is die voorbeeld hierbo genoem, dan beslis 'n geval waar die billikheid vereis dat die regspersoonlikheid van die maatskappy verontagsaam behoort te word.

'n Soortgelyke voorbeeld het inderdaad al in ons praktyk voorgekom. 12)

Hier het S. al die aandele in 'n privaat maatskappy, wat die eienaar van 'n hotel was, van die enigste twee aandeelhouders gekoop. S. beweer toe dat na die kontraksluiting dit aan hom bekend geword het dat die Dorpsraad, in wie se gebied die hotel geleë was, alreeds op 'n datum voor die ooreenkoms gesluit was, die bou van 'n pad goedgekeur het wat feitlik deur die middel van die hotel-eiendom sou loop, en dat die Dorpsraad dus vir hierdie doel by magte was om daardie deel van die eiendom te onteien. S. eis toe kansellasië van die koopkontrak op grond van bedrog weens die nie-openbaarmaking van 'n materiële feit wat die verweerders verplig was om te openbaar. Sy eis het egter misluk. Die hof verklaar ook dat aangesien die eiser nie gesteun het op die actio redhibitoria weens verborge gebreke nie, dit onnodig was om te beslis of dit 'n verborge gebrek was wat die verlening van die aksie sou regverdig.

Wat egter van belang is in hierdie uitspraak is dat die hof, alhoewel nêrens uitdruklik so gesê word nie, die regspersoonlikheid van die maatskappy geïgnoreer het en die saak deurgaans behandel het op dieselfde basis asof S. die hotel self gekoop het en nie maar slegs die aandele nie. So sê die hof: "in effect therefore the plaintiff 'acquired' the hotel that being the purpose of the contract." 13)

Na my mening bied hierdie beslissing gesag dat ons howe wel aanspreeklikheid vir verborge gebreke in die onderneming sal erken in gevalle waar al die aandele in die maatskappy verkoop word, as die doel van die koop was om daardeur die onderneming te "verkry", m.a.w. die beheer van die onderneming self te verkry.

Dit is uit die aard van die saak moeilik om in te sien dat 'n persoon wat al die aandele in 'n maatskappy koop, enige ander bedoeling

12) Speight v. Glass and Another, 1961 (1) S.A. p. 778 (D.&C.L.D.
13) op p. 779.

kan hê as om daardeur beheer oor die onderneming self te verkry. Hier is die maatskappy en die persoon as't ware een - die geskeidenheid tussen hom en die maatskappy bestaan, wat hom betref, net teenoor die buite-wêreld. Sy belange in die maatskappy strek dan nie net tot so ver as die sandele self nie, d.w.s. net om diwidende op te vorder nie, maar gaan dieper tot by die onderneming self. Sy belange daarin is dus presies dieselfde as dié van die self-eienaar, behalwe natuurlik dat laasgenoemde eiendomsreg op die onderneming het. Die koper van al die aandele het dus net soveel belang daarby dat die onderneming van die maatskappy nie enige verborge gebreke moet besit nie, as wat die koper van die onderneming self daarby het, want enige gebrek in die onderneming van die maatskappy maak sy aandele minderwaardig - die gebrek in die onderneming veroorsaak dus as't ware 'n gebrek in die aandele.

Ek kom dan tot die gevolgtrekking dat in gevalle waar 'n persoon al die aandele in 'n maatskappy koop, met die bedoeling om daardeur beheer oor die onderneming van die maatskappy te verkry, tot dieselfde mate asof hy self-eienaar daarvan is, en die onderneming dan verborge gebreke besit, is dit 'n geval waar ons howe die maatskappy-entiteit sal verontagsaam en die koper met die aediliese aksies tot hulp sal kom. Die bedoeling om beheer oor 'n onderneming te verkry moet, na my mening, noodwendig afgelei word uit die feit dat 'n persoon al die aandele in 'n maatskappy gekoop het.

Dit kan natuurlik ook gebeur dat 'n persoon al die aandele in 'n maatskappy van meerdere aandeelhouders koop. Hierdie geval vereis egter spesiale bespreking, wat ek om geriefshalwe hieronder sal doen.

In die handelwêreld kom dit egter meer dikwels voor dat 'n persoon slegs 'n breukdeel van die totale uitgereikte sandele in 'n maatskappy koop. Hier raak die probleem nou ook veel meer ingewikkeld. Kan nou gesê word dat 'n persoon wat 'n sekere persentasie, bv. 75% of 50% of selfs minder, van die totale aandele in 'n maatskappy bekom, nou ook die ooreenstemmende persentasie-gedeelte van die onderneming self daardeur verkry? M.a.w. die vraag is of die oorwegings wat hierbo by die vervreemding van al die aandele gegeld het, nou ook sonder meer hier van toepassing kan wees.

Op hierdie punt bestaan daar, sover ek kon vasstel, geen gesag in ons reg nie. Dit sal dus dienstelik wees om net kortliks die posisie in die Duitse reg op hierdie punt te ondersoek aangesien die probleem daar al redelike aandag deur die houe en skrywers geniet het.

Soos blyk uit 'n artikel van Dr. Gerold Loos in die „Neue Juristische Wochenschrift“¹⁴⁾ is dit duidelik dat die Duitse „Reichsgericht“ erken dat by die vervreemding van al die aandele die verkoper aanspreeklik is vir verborge gebreke aangesien die hof aanvaar dat die bedoeling van die partye in so 'n geval in werklikheid is om die onderneming self die voorwerp van hul transaksie te maak. Ewe duidelik blyk dit egter dat die Duitse houe weier om te erken dat 'n verkoper ook aanspreeklik kan wees waar breukdele van die totale aandele verkoop word, omdat in hierdie geval dit dan nie aanvaar kan word dat die doel van die ooreenkoms is om 'n deel van die onderneming self te vervreem nie.

Die menings van die Duitse skrywers op hierdie punt, is uiteenlopend van aard. Sommige skrywers, wat dr. Loos aanhaal, handhaaf weer die ander uiterste mening. So betoog, byvoorbeeld Pelkmann¹⁵⁾, dat aanspreeklikheid vir gebreke ook behoort in te tree by die vervreemding van selfs 'n enkele aandeel.

Dr. Loos verwerp egter beide hierdie standpunte. Wat laasgenoemde betref, meen hy dat dit tot heel onmoontlike resultate kan lei. Wat die houding van die houe betref, meen hy dat die litteratuur op hierdie punt deur die houe klakkeloos nagevolg word, sonder dat hulle self die probleem van nader ondersoek.

Hy gee die houe gelyk dat daar by die vervreemding van slegs 'n deel van die totale aandele, nie noodwendig 'n bedoeling by die partye hoef te wees om daardeur ook 'n ooreenstemmende deel van die onderneming self te vervreem nie, maar stel dat in gegewe gevalle die partye wel moontlik so 'n bedoeling kon gevorm het. Dit is inderdaad ook in ooreenstemming met die opvatting van die verkeer, waarvolgens 'n ver-

14) 1962, p. 519 - „Die Haftung für Rechts - und Sachmängel des Unternehmens beim Verkauf von Aktien oder GmbH-Anteilen“.

15)

vreemding van 'n gedeelte van die aandele as 'n deels-vervreemding van die onderneming beskou word.

Hy redeneer voorts dat indien 'n mens toegee dat by die vervreemding van al die aandele in 'n maatskappy so 'n bedoeling kan bestaan, moet 'n mens insgelyks ook toegee dat by 'n deels-vervreemding van aandele die ekonomiese doel van die ooreenkoms net so wel kan wees om 'n ooreenstemmende deel van die onderneming te vervreem. Hy lig dit toe met die voorbeeld waar die produsent van 'n sekere produk, byvoorbeeld, die helfte van die aandele in 'n ander maatskappy verkry wat die verskaffer is van sy nodige grondstowwe, of in 'n maatskappy wat sy finale produkte koop, ten einde daardeur beheer oor die betrokke onderneming te verkry om sodoende die ekonomiese voordele van 'n versekerde diens of afsetgebied van sy produkte te geniet.

Hy stel dat dit nie te verstaan is hoekom daar juis 'n onderskeid tussen die twee gevalle moet bestaan nie, aangesien die verskil suiwer kwantitatief en nie kwalitatief is nie.

Dit blyk uit sy artikel dat die hoofbeswaar van die howe teen 'n erkenning van aanspreeklikheid ook by hierdie gevalle, daarop neerkom dat die howe dit nie kan aanvaar dat die verkoop van 'n deel van die aandele ook meebring dat 'n ooreenstemmende deel van die onderneming daardeur vervreem word nie, soos dit trouens die opvatting van die verkeer is, aangesien dit dan tot die gevolg sal lei dat die onderneming nou, ooreenkomstig die persentasie aandele wat verkoop is, deels die eiendom van die koper word, terwyl die maatskappy nog eienaar van die oorblywende deel van die onderneming bly.

Dr. Loos verwerp egter hierdie argument, omdat dit oor die hoof sien dat erkenning van aanspreeklikheid in die geval waar al die aandele vervreem word, nie teweegbring dat die maatskappy nou sy eiendomsreg op die onderneming ten gunste van die koper ontnem word nie. Die maatskappy bly nog eienaar van die onderneming. Net soseer as wat die maatskappy eienaar is van die gedeelte van die onderneming wat nie in die verkoopte aandele beliggaam is nie, bly hy ook eienaar van dié gedeelte van die onderneming wat wel daarin verteenwoordig is.

Hy noem vervolgens ook 'n verdere beswaar wat soms geopper word. Dit is naamlik, dat indien aanspreeklikheid vir gebreke ook in hierdie gevalle, net soos by die vervreemding van al die aandele, erken word, dit tot die onvermydelike gevolg sal lei dat aanspreeklikheid dan ook erken moet word selfs in gevalle waar slegs 'n enkele aandeel verkoop word.

As antwoord op hierdie kritiek stel hy dat dit nie die geval sal wees indien die volgende toets, wat hy aan die hand doen, telkens toegepas word nie. Dit lui naamlik, dat in elke geval vasgestel moet word wat die ekonomiese doel van die ooreenkoms is. Is die doel daarvan dat die koper, deur die verkryging van die deel van die aandele, beheer oor die onderneming verkry, moet dit ook as 'n deelsvervreemding van die onderneming beskou word. In hierdie gevalle moet die verkoper dan aanspreeklik gehou kan word. Aan die ander kant, het die partye slegs die „Mitgliedschaftsrecht, das „Papier“ as sulks, in gedagte by die ooreenkoms, m.a.w. word die aandele slegs vir beleggingsdoeleindes gekoop, kan dieselfde veronderstelling nie hier gemaak word nie. In hierdie gevalle kan die verkoper dan nie aanspreeklik gehou word nie.

Terwyl bedoelde ekonomiese doel reëlmatig veronderstel kan word in gevalle waar al die aandele verkoop word, stel hy dat dit nie sonder meer ook die posisie is waar slegs 'n deel van die aandele verkoop word nie. Dit is 'n omstandigheid wat spesiaal bewys moet word. Hy noem dan vervolgens gevalle wat as aanduiding kan dien dat die bedoelde ekonomiese doel wel aanwesig is. Byvoorbeeld, die ondernemer wat begerig is om 'n ander onderneming by sy eie te integreer ten einde 'n tegniese of ekonomiese verbinding te bewerkstellig en dan vir dié doel die helfte van die totale aandele in die maatskappy aan wie so 'n onderneming behoort, aankoop om so-doende beheer daaroor te verkry. Insgelyks, ook in gevalle waar die beherende aandeel in 'n konkurrente onderneming se maatskappy verkry word, byvoorbeeld, vir die uitskakeling van die konkurrensie,

of vir uitbreidingsdoeleindes. As aanduiding kan ook dien indien 'n persoon deur die aankoop van die aandele beheer oor die samestelling van die direksie verkry of 'n invloed uitoefen oor die vorming van die maatskappy-beleid.

Die posisie in die Duitse reg kan dus as volg opgesom word:-

1. Die Duitse „Reichsgericht“ erken wel aanspreeklikheid weens gebreke in die onderneming by die vervreemding van al die aandele, aangesien die doel van die ooreenkoms prinsipiëel beskou word as om daardeur die onderneming self te vervreem.
2. Die hof weier egter om dit ook van toepassing te maak by die vervreemding van slegs 'n deel van die aandele aangesien dit nie veronderstel kan word dat die doel van die ooreenkoms in sulke gevalle is om 'n ooreenstemmende deel van die onderneming self te vervreem nie.
3. Dr. Loos stem egter nie met laasgenoemde opvatting saam nie en is ten gunste daarvan dat aanspreeklikheid ook in hierdie gevalle, onderhewig aan sekere kwalifikasies, erken moet word.
4. Hy verwerp ook die ander uiterste houding van Pelkmann wat 'n voorstander daarvan is dat aanspreeklikheid ook erken moet word selfs in gevalle waar 'n enkele aandeel vervreem word.
5. Die kriterium, wat dr. Loos aan die hand doen, om te bepaal of aanspreeklikheid weens gebreke by die vervreemding van slegs 'n deel van die aandele moet ontstaan, is die ekonomiese doel van die ooreenkoms. Is die ekonomiese doel om beheer oor die onderneming te verkry, soos byvoorbeeld wanneer die koper 51% of meer van die aandele koop, moet dit, in navolging van die opvatting van die verkeer, beskou word as 'n ooreenstemmende deels-vervreemding van die onderneming self. In hierdie, gevalle moet dan, volgens hom, aanspreeklikheid erken word. Is die koper se oogmerk egter om die aandele slegs vir

beleggingsdoeleindes te koop, kan aanspreeklikheid, volgens hom, nie ontstaan nie.

Die posisie in die Duitse reg, wat betref die vervreemding van al die aandele, kan, myns insiens, sonder enige beswaar aanvaar word. Trouens, na my mening, strook dit volkome met die houding van die hof in Speight v. Glass and Another.¹⁶⁾

Ek wil my verder ook vereenselwig met dr. Loos se opvatting dat aanspreeklikheid ook behoort te bestaan waar slegs 'n deel van die aandele vervreem word. Ter aansluiting hierby wens ek net nog enkele opmerkings te maak.

Eerstens, behoort die kriterium om te bepaal wanneer aanspreeklikheid weens verborge gebreke by 'n deels vervreemding van die totale aandele moet ontstaan, wat dr. Loos in sy artikel voorstel, egter nader omskryf te word. Soos reeds hierbo geblyk het, is die maatstaf dat gekyk moet word na die ekonomiese doel van die ooreenkoms. Was die doel om met die aankoop van die aandele, beheer oor die onderneming te verkry, moet aanspreeklikheid erken word. Was die koop egter vir beleggingsdoeleindes, kan aanspreeklikheid nie ontstaan nie.

Myns insiens, bied hierdie kriterium tog nog ruimte vir die erkenning van aanspreeklikheid by die vervreemding van selfs 'n enkele aandeel, ofskoon dit deur dr. Loos verwerp word. Dit kan naamlik plaasvind indien 'n koper al die aandele van meerdere aandeelhouders in 'n maatskappy aankoop, of in die geval van 'n suiwer oornome van al die aandele van die aandeelhouders in 'n maatskappy deur 'n ander maatskappy.

In hierdie gevalle is die ekonomiese doel van die ooreenkoms, vanuit die oogpunt van die koper, tog ook baie duidelik om beheer oor die onderneming te verkry. Volgens bedoelde kriterium moet dan ook in hierdie gevalle aanspreeklikheid kan ontstaan.

16) Supra.

Indien dit so moet wees, kan dit, in gegewe gevalle, slegs tot onbillike resultate teenoor sommige of selfs al die aandeelhouders lei.

Gesien vanuit die oogpunt van 'n uittredende aandeelhouer wat, argumentsonthelwe, slegs 5% van die totale aandele besit het, beteken dit nou dat hy aanspreeklik gehou kan word, aangesien die ekonomiese doel tog is om beheer oor die onderneming te verkry, terwyl hy, op die stadium toe hy die betrokke 5% van die aandele gekoop het, (aangenome natuurlik dat die gebrek op daardie stadium ook bestaan het) nie die verkoper daarvan kon aanspreek nie, daar 'n mens kan aanneem dat hy volgens die toets dan nie die bedoeling kon gehad het om beheer oor die onderneming te verkry nie. Dit wil natuurlik nie sê dat die aandeelhouer wat 51% of meer van die aandele besit het volgens hierdie maatstaf nie aanspreeklik sal kan wees nie. Hier het ek slegs die aandeelhouders in gedagte wat maar 'n baie klein persentasie van die aandele hou.

Die antwoord hierop lê klaarblyklik daarin dat, alhoewel, in sulke gevalle, die transaksie, in sy geheel gesien, gerig was op die "verkryging" van die onderneming self, is daar in werklikheid soveel transaksies as wat daar aandeelhouders is. Indien gesê kon word dat die verkopers die aandele gesamentlik gehou het, sou dit natuurlik as 'n enkele transaksie gesien kon word. Maar dit is juis nie die posisie nie. Elke aandeelhouer hou myns insiens, sy aandele heeltemal selfstandig- tussen aandeelhouders onderling bestaan daar geen verhouding nie. Dus indien 'n koper die aandele van, byvoorbeeld, 100 aandeelhouders koop, is daar dus in werklikheid 100 koopkontrakte. Na my mening moet die toets by elke kontrak, onafhanklik van die ander, toegepas word. Hou een van hulle 51% of meer aandele, sou gesê kon word dat die transaksie met hierdie aandeelhouer aan die vereiste van die toets voldoen, en dat hy gevolglik aanspreeklik gehou kan word, maar dit sal beslis nie van die ander 99 transaksies gesê kon word nie.

Met hierdie oorwegings in gedagte, sou 'n voorbehoud met die volgende strekking tot die voorgestelde kriterium gevoeg moet word, nl. dat die verkoper slegs aanspreeklik is, as hy, vanuit sy oogpunt, ook die bedoeling gehad het om 'n ooreenstemmende deel van die onderneming oor te dra. Dit is natuurlik 'n feit wat bepaal sal moet word uit die persentasie aandele wat hy gehou het.

Daar bestaan, myns insiens, nietemin nog twee verdere faktore wat kan verhoed dat in hierdie gevalle die verkopers van enkele of baie klein persentasie aandele aanspreeklik gehou sal kan word.

Die eerste is naamlik, die vereiste wat gestel word dat die gebrek nie onbeduidend van aard moet wees nie. Alhoewel die gebrek in die onderneming, in sy geheel gesien, materieël genoeg mag wees om 'n beroep op die aediliese aksies te regverdig, sou die invloed daarvan op 'n enkele aandeel, of 'n baie klein persentasie aandele, moontlik as te onbeduidend van aard beskou kan word om die verlening van die aksies te regverdig.

Die tweede beperking staan in verband met die verontagsaming van die maatskappy-entiteit. Die hele bespreking hierbo berus op die aanvaarding dat ons howe vir die doeleindes van aanspreeklikheid weens verborge gebreke, die regspersoonlikheid sal verontagsaam in gevalle waar die billikheid dit vereis. Waar 'n enkele aandeel, of 'n baie klein persentasie van die totale aandele vervreem word, is dit, myns insiens, juis 'n geval waar dit nie billik sou wees om die maatskappy-entiteit te verontagsaam nie.

Uiteindelik kom 'n mens dan nou voor die vraag te staan of bostaande opvattinge in ons reg inslag kan vind en deur ons howe aanvaar sal word.

Myns insiens, is die grootste struikelblok in die weg daarvan die howe se volharde aanvaarding dat die maatskappy-entiteit onaantasbaar is. In die lig van die volgende stelling deur ons Appèlhof in die Dadoo-saak¹⁷⁾ maak, skyn dit vir my

17) supra op pp. 550/1.

asof ons howe nie ligtelik sal aanvaar dat aanspreeklikheid vir verborge gebreke by die vervreemding van slegs 'n deel van die aandele ook kan intree nie. Met beklemtoning van die onskendbaarheid van die maatskappy-regspersoonlikheid, stel Hoofregter Innes dat die beginsel, neergelê in die Salomon-saak, naamlik dat die maatskappy 'n selfstandige entiteit is, in ons praktyk aanvaar is en vervolg dan:-

"Nor is the position effected by the circumstance that a controlling interest may be held by a single member. This conception of the existence of a company as a separate entity distinct from its shareholders is no merely artificial and technical thing. It is a matter of substance; property vested in the company is not, and cannot be, regarded as vested in all or any of its members."

Die geleerde Regter gaan egter verder en stel

"Cases may arise concerning the existence of attributes which in the nature of things cannot be associated with a purely legal persona. And then it may be necessary to look behind the company and pay regard to the personality of the shareholders, who compose it."

Met hierdie uiteensetting kan heelhartig mee saamgestem word, maar, met respek, sal dit, na my mening, te ver gevoer word indien slegs in sulke gevalle die regspersoonlikheid verontagsaam kan word, en dit nie eers gedoen kan word om te verhoed dat dit in gegewe gevalle ingespan word om sekere regsgevolge te ontduik nie.

Aanvaar 'n mens egter die opvatting van Benade, na my mening ook die juiste, dan lei dit tot die uitskakeling van baie ongewenste resultate.

Ook kan met die hof saamgestem word dat waar die beherende aandeel deur 'n enkele aandeelhouer gehou word, hy nie beskou kan word as die eienaar van die maatskappy se bates nie. Dit is slegs

vir die doeleindes van aanspreeklikheid weens verborge gebreke waar, myns insiens, die gebrek in die bates van die maatskappy, (bv. die onderneming) beskou moet word as om in die verkoopte aandele geleë te wees, en, onderhewig aan dr. Loos se kriterium, die koper met die aediliese aksies te hulp gekom behoort te word. Die effek hiervan sal dan geensins wees dat die maatskappy nie meer eienaar van sy bates is nie.

Myns insiens, kan daar wel behoefte in ons reg bestaan om in gegewe gevalle aanspreeklikheid weens verborge gebreke te erken. Soos in die voorbeeld wat ek hierbo genoem het, waar 'n eienaar bewus van gebreke in sy onderneming, gou 'n maatskappy stig om onder die dekmantel van sy regs persoonlikheid van die onderneming ontslae te raak sonder om hom aan die gevaar van aanspreeklikheid onder die aediliese aksies bloot te stel. Nou kan wel moontlik aangevoer word dat artikel 185 bis. van die Maatskappyyewet in hierdie gevalle wel 'n remedie aan die koper verleen, maar dit bied 'n skrale troos aan 'n koper wat nie in staat is om te bewys dat die maatskappy vir 'n bedrieglike doel opgerig was nie, want vir aanspreeklikheid weens bedrog moet nogsteeds opset bewys word, terwyl by aanspreeklikheid weens verborge gebreke die skuldvraag nie eers ter sprake kom nie. Trouens daar word nie eers vereis dat die verkoper van die gebrek bewus moes gewees het nie. Verder bestaan daar, myns insiens, ook behoefte vir erkenning van aanspreeklikheid by die sogenaamde "insider trading" transaksies, waar 'n persoon op grond van vertroulike inligting, byvoorbeeld dat die maatskappy se onderneming deur 'n brand verwoes is, haastig sy aandele aan 'n niksvermoedende koper afstaan.

Ek konkludeer dan dat dit in ons howe se diskresie behoort te rus om, waar dit reg en billik is, die maatskappy-entiteit te verontagsaam. So 'n geval is, na my mening, juis waar aandele in 'n maatskappy verkoop word en die onderneming daarvan dan, byvoorbeeld, 'n verborge gebrek besit. Die verkoper behoort dan aanspreeklik te wees onder die aediliese aksies onderhewig aan die

kwalifikasie dat beide partye die bedoeling moes gehad het om die koper beheer oor die onderneming te laat verkry.

Waar al die aandele in die maatskappy gekoop word, moet so 'n bedoeling noodwendig afgelei word.

Word slegs 'n gedeelte van die totale aandele vervreem dan moet, volgens dr. Loos se kriterium, gaan kyk word na die ekonomiese doel van die ooreenkoms. Is die doel daarvan om die koper beheer oor die onderneming te laat verkry, moet aanspreeklikheid erken word. Was die aandele slegs gekoop vir beleggingsdoeleindes, moet aanspreeklikheid nie erken word nie. Hierdie is natuurlik feitelike vrae en 'n mens moet jou laat lei deur die persentasie aandele wat by die transaksie betrokke is.

H O O F S T U K IV.

SLOTSOM.

Wat betref vorderingsregte in die algemeen: Ek kom dan tot die gevolgtrekking dat dit wel moontlik is om verborge gebreke in vorderingsregte te konstrueer. Dit is na my mening moontlik en ook noodsaaklik in die volgende geval. Waar met die vorderingsreg 'n fisiese saak opgevorder word en die saak dan 'n verborge gebrek besit. Hier moet die gebrek in die saak op die vorderingsreg geprojekteer word en die verkoper onder die aediliese aksies aanspreeklik gehou word op die basis asof hy die saak self verkoop het. Die regverdiging hiervoor is die feit dat in sulke gevalle die vorderingsreg maar net die saak versimboliseer.

Aan die ander kant is, myns insien, 'n soortgelyke konstruksie nie moontlik nie by vorderingsregte waarmee iets anders as 'n saak opgeëis word, byvoorbeeld 'n geldsom. Die rede hiervoor is omdat daar, na my mening, geen gebrek in die voorwerp van die skuldenaar se prestasie bestaan nie. Die gebreke hier is slegs omstandighede wat die koper verhoed om sy vorderingsregte volle af te dwing. Die koper behoort die intree van sulke omstandighede te voorsien op die oomblik van kontraksluiting en dus moet hy ook die risiko daarvan dra.

Wat betref aandele van 'n maatskappy: Ek is van oordeel dat dit hier ook moontlik is om verborge gebreke in aandele te konstrueer. Ook hier moet die gebreke in die bates van die maatskappy beskou word as om in die aandele self geleë te wees, onderhewig natuurlik aan die onderstaande kwalifikasies. Die kriterium, soos dr. Loos in sy artikel voorstel, bied myns insien 'n bevredigende oplossing. Hiervolgens moet 'n mens dan kyk na die ekonomiese doel van die ooreenkoms waarby die aandele vervreem word. Is dit om beheer oor die bates (bv. die onderneming) van die maatskappy te verkry, is 'n konstruksie moontlik. Word die aandele slegs gekoop vir beleggingsdoeleindes kan so 'n konstruksie nie gemaak word nie. Hier moet dan onderskei word:-

- 1) Waar al die aandele vervreem word: In so 'n geval moet die bedoelde ekonomiese doel noodwendig afgelei word. Dit strook na my mening

ook met die houding van ons hof in Speight v. Glass and Another.

- 2) Waar slegs n deel van die aandele vervreem word: Hier wil ek met dr. Loos saamstem dat indien n mens toegee dat n konstruksie moontlik is by ooreenkomste waarby al die aandele vervreem word, moet noodwendig ook erken word dat n konstruksie moontlik is by ooreenkomste waarby slegs n deel van die aandele vervreem word. Ook wil ek saamstem dat dit nie moontlik is in gevalle waar slegs n enkele of baie klein persentasie aandele vervreem word nie. Die vraag is nou net waar om die lyn te gaan trek. Ook hier is die oplossing van dr. Loos, naamlik die toets van beheer, na my mening aanvaarbaar. Dit is duidelik dat indien n persoon aandele koop met die doel om beheer oor die maatskappy te verkry, sy belange in die maatskappy verder strek as net die aandele self - sy belange gaan dieper tot by die bates self, dus het hy ook belang daarby dat die bates nie enige verborge gebreke moet besit nie. Of n koper van n deel van die aandele die bedoeling het om beheer te verkry is natuurlik n feitelike vraag en hang af van die persentasie aandele wat by die ooreenkoms betrokke is. So sal byvoorbeeld aanvaar kan word dat die bedoeling is om beheer te verkry as n persoon 51% of meer aandele in n maatskappy koop.
-

BIBLIOGRAFIE.

- Benade, M.L.: T.H.R.H.R. (1967) „Verontagsaming van die selfstandigheid van die maatskappy-regspersoon“.
- Cilliers, H.S.
en Benade, M.L.: Maatskappyereg.
- De Wet, J.C.: Acta Juridica (1960) „Veranderings en ontwikkelings op die gebied van die kontraktereg sedert 1910“.
- De Wet, J.C. en
Yeats, J.P.: Kontraktereg en Handelsreg.
- Gibson, J.T.R.: Mercantile and Company Law.
- Hoffmann, L.H.: Law of Evidence.
- Lee, R.W. en
Honoré, A.M.: S.A. Law of Obligations
- Loos, G.: „Neue Juristische Wochenschrift“ (1962) „Die Haftung für Rechts- und Sachmängel des Unternehmens beim Verkauf von Aktien oder GmbH-Anteilen“
- Millner, M.A.: S.A.L.J. „Fraudulent Non-Disclosure“.
- Norman: Purchase and Sale in S.A. deur C.I. Belcher.
- Voet, J.: Commentarius ad Pandectas - vertaling deur P. Gane.
-

LYS VAN VONNISE.

Cloete v. Smithfield Hotel (Edms.) Bpk., 1955(2) S.A.
p. 622 (0).

Dadoo Ltd. v. Krugersdorp Municipal Council, 1920 A.A.
p. 530.

Dibley v. Furter, 1951(4) S.A. p. 75. (C.P.D.)

Jeffery v. Pollak & Freemantle, 1938 A.A. p.22

Kleynhans Bros. v. Wessels' Trustee, 1927 A.A. p. 271.

Kroonstad Westelike Boere Ko-op. Vereniging v. Botha,
1964(3) S.A. p. 561 (A).

Liquidators, Union Share Agency vs. Hatton, 1927 A.A.
p. 251.

Salomon v. Salomon & Co. Ltd. (1897) A.C. p. 22.

Speight v. Glass and Another, 1961(1) S.A. p. 778
(D.&C.L.D.)

